

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

פרשת במדבר - על תסמונת "הראש הגדול" ו"הראש הקטן".

ד"ר זאב פרידמן – מנכ"ל המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הפרשה מתארת את הנהלים והסדרים בעבודת הכהנים והלוויים במשכן, במסע המדבר של עם ישראל.

הפסוקים האחרונים בפרשה, מציבים תמרורי אזהרה למשפחות הקהתי הלוויים: "וַיִּדְבֹר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אֶהֱרֹן לֵאמֹר. אֶל-תִּכְרִיתוּ, אֶת-שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקְּהֵתִי, מִתּוֹךְ, הַלְוִיִּם. וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם, וְחִיו וְלֹא יָמָתוּ, בְּגִשְׁתֶּם, אֶת-קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים: אֶהֱרֹן וּבְנָיו, יָבֹאוּ, וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אֵל-עַל-עֲבֹדָתוֹ, וְאֶל-מִשְׁאוֹ. וְלֹא-יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כְּבָלַע אֶת-הַקְּדָשׁ, וְיָמָתוּ". (במדבר ד', יח'-כ').

מדרש רבה, ה', א', מעמיק בנושא, בהביאו דעות של שני חכמים, המתארים ומנתחים את הסיטואציה המיוחדת, בעבודת שבט הקהתי:

" אמר רבי אלעזר בן פדת בשם ר' יוסי בן זמרא (כהן אמורא בדור השני והשלישי של אמוראי א"י), מתוך שהייתה האש יוצאת ושפה (מוחצת) בטועני הארון, היו מתמעטין (מרוב קדושתו של הארון היו ניזוקין). והיו כל אחד ואחד רצין (מן הארון), זה נוטל את השולחן וזה נוטל את המנורה וזה נוטל את המזבחות ובורחים מן הארון מפני שהיה מזיקן....עשו להם תקנה, כדי שלא יהיו מניחין הארון ובורחין.., איש איש על עבודתו ואל משאו, כדי שלא יוכלו להתחלף מעבודה לעבודה וממשא למשא".

רבי שמואל בר נחמן (אף הוא אמורא שישב בלוד באותה תקופה) אומר: " חס ושלום, לא היו בני קהת מניחין את הארון ורצין לשולחן ולמנורה, אלא אף שמתמעטין, היו נותנים נפשם על הארון...ומפני שידעו שכל מי שטוען בארון שכרו מרובה, והיו מניחין את השולחן והמנורה והמזבחות וכולם רצים לארון ליטול שכר....והיו נוהגים בקלות ראש בשאר הכלים, והייתה השכינה פוגעת בהם...אמר אלוקים למשה, עשה להם תקנה, כדי שלא יתכלו מן העולם...אלא יסדרו אותם על עבודתם ואל משאם, שלא יריבו זה עם זה".

הנה לנו תיאור עבודתם של שבט הקהתי במשכן ובכליו. לפי החכם הראשון, המשרתים בקודש מטפלים בכל כלי הקודש במשכן, מלבד הארון ואף בורחים מטיפול בו. לפי החכם השני, כולם רצים ורוצים להתעסק רק בארון וזונחים את הטיפול בכלים האחרים. שני החכמים רואים את אותה תמונה, אך כל אחד מתאר אותה באופן שונה.

הכיצד ? האם קיימת משמעות כלשהי למחלוקת בין שני החכמים ?

נחמה ליבוביץ בפרשנותה, שופכת אור למשמעות העמוקה במהות המחלוקת בין שני החכמים: "רבי אלעזר בן פדת, רואה את הפגם ואת הסכנה שיש להילחם בה, בכך שיברחו הלוויים מן הארון, שירצו בתפקיד הקל, בתפקיד המחייב פחות, בתפקיד אשר דרישתו מן האדם קטנה, אשר קדושתו פחותה, הלוא היא הבריחה מן האחריות ומכובד האחריות. זה רץ לשולחן וזה רץ למנורה וזה למזבחות, והארון מתבזה. לפיכך יש להתקין תקנה שכל אחד מן הלוויים, יעשה את עבודתו כפי שצווה על ידי אהרון ובניו. ואולם רבי שמואל בר נחמן, רואה את הסכנה בגישה המנוגדת לחכם הראשון, ואף היא פסולה. אין הם בורחים מן הארון, חס ושלום, תפקיד קדוש ונורא זה לשאת את הארון בלבד, אינו מפחידם, להיפך, אלא בורחים הם מן התפקיד הקטן, האפור, בזים הם לקטנות. ומי יעשה את הקטנות, אם כל אחד ואחד, רק לתפקיד הרם והנישא ישא עיניו? מי יהיו נושאי כליהם של העניינים הקטנים הדורשים אף הם טיפול והתמסרות? לפיכך "איש איש על עבודתו ואל משאו", כל אחד ימלא את תפקידו המיוחד, באשר אין אחר שיוכל למלאו במקומו".

הנה לנו מציאות חיים המוכרת לנו מאד בחיי היום יום, של תסמונת "הראש הקטן" ותסמונת "הראש הגדול".

תסמונת "הראש הגדול" הלא חיובי, מוכרת לנו למשל, בהשתוקקות והריצה אחר התפקידים והעיסוקים היוקרתיים, תוך כדי הפגנת זלזול במילוי התפקידים והעיסוקים הקטנים. אנו עדים לכך למשל, בהקמת קואליציה וממשלה. בריצה של מועמדים לעבר תיקים ומשרדים יוקרתיים וגדולים ואי רצון לדרוש משרדים ונושאים שנותרים לצערנו בתא המטען האחורי, במרכבת הרכבת הממשלה. כל המועמדים לשרים, משתוקקים לחכמים ועושים לובינג, לקבל משרדים יוקרתיים כמו: ביטחון, אוצר, משפטים וכו' ואילו משרד חברתי כמו

משרדי ההנהלה, הגן הטכנולוגי, בנין 1 כניסה ג' מלחה, ירושלים 96951 טל: 02-6490000 פקס: 02-6795040

אפוטרופסות – שקט נפשי וביטחון אישי

התאגיד הציבורי הגדול והוותיק בארץ לשירותי אפוטרופסות ללא מטרות רווח, שהוקם ע"י האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, הפועל בשקיפות, בשותפות ובתודעת שירות.

www.apotropus.org

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

למשל, משרד הרווחה נשאר יתום ואין לו דורשים. מדוע? מפני שלקוחותיו אינם בעלי הון. הם מייצגים את קול הדממה של האנשים הדוממים במדבר, של הספר אותו החלנו לקרוא בפרשתנו. או למשל, הנהירה של צעירים ללמוד מקצועות יוקרתיים, כמו, משפטים, ראיית חשבון, הנדסה, מינהל עסקים, שיש בהם יוקרה, הכנסה גבוהה וזאת בניגוד למקצועות כמו, הוראה חינוך ועבודה סוציאלית. או למשל, הנטייה בקרבנו להיות רק מנהלים ולא עובדים מן השורה. או הנטייה להתגייסות למשימות גם התנדבותיות בעלות יוקרה וכבוד וההימנעות להגדיל ראש חיובי, במשימות קטנות אפורות שאינן מוארות באור הזרקורים.

אך מאידך אנו מכירים את תסמונת "הראש הקטן", בדמותם של אנשים הנרתעים לקחת אחריות גדולה ומעורבות פעילה במשימות המצריכות הגדלת ראש חיובי. הם לא אחת גם אותם האנשים שברטוריקה, רוממות האתגרים והמשימות הגדולות בפיהם, אבל בפרקטיקה, בידיהם עושים בפועל, רק את המשימות הקטנות, את המינימום הנדרש. אלו הם אותם האנשים היודעים לגלגל על גבם של אחרים, משימות קטנות ואפורות. " לי זה לא מתאים, זה לא לכבודי, הוא יותר מתאים לעשות זאת".

עד כמה שגור הביטוי בחיינו: "אלוקים והשטן בפרטים הקטנים". מקורו של הביטוי הוא מהאדריכל הגרמני לודוויג מיז ואן דה רוהה, במאמר "על איפוק בעיצוב", ניו יורק הראלד טריבון, 28.6.1959. אפשר למצוא את המקור גם בדברי קספר ברליאוס, הומניסט בן המאה ה-17, שאמר "אלוקים נחבא בחתיכות הכי קטנות". מוכרת לנו הנטייה של אנשים לעסוק ולהתמקד רק בדברים הגדולים - "עזוב אותי מהפרטים הקטנים, דבר איתי רק על הדברים הגדולים", משפט מוכר ושגור במקומותינו.

הזלזול בדברים הקטנים שנראים לכאורה לא חשובים, " הכול בגלל מסמר קטן", אי מתן תשומת לב להם, עלולה לא אחת לגרום לנזקים ואסונות גדולים וחמורים. הירידה לפרטים הקטנים וההקפדה על ביצועם, למשל, בתכנון ובביצוע מבצע צבאי, עשויים לחסוך חיי אדם. דוגמאות רבות מצויות בכל תחומי חיינו. אל לנו לזלזל בפרטים הקטנים. אל לנו לנהוג בשטחיות ורדידות במשימות חיינו.

תסמונת "הראש הגדול" החיובי ולא השלילי, מחייבת אותנו למתן יחס וכבוד, בהענקת חינוך ותשומת לב, לאותם אנשים קטנים, אפורים, לפעמים שקופים בשולי החברה, שואבי המים וחוטבי העצים, הקופאית במרכול, השומר והמאבטח, עובדי הכפיים, העוסקים בדברים הקטנים, שבלעדיהם תחומי שירות רבים בחיינו, לא היו מתקיימים.

מתן תשומת הלב לפרטים הקטנים מוכרת מיעקב אבינו: "וַיִּתֵּן יַעֲקֹב לְבָדוּ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" (בראשית ל"ב, כ"ג-כ"ה).

מפרש רש"י: "ויותר יעקב - שכח פנים קטנים וחזר עליהם" ומקור דבריו כידוע מחז"ל: "ויותר יעקב לבדו - אמר רבי אלעזר: שנשתייר על פניו קטנים". יעקב אבינו חוזר לבדו באמצע הלילה בשביל חפץ פשוט, האירוע של יעקב בא ללמדנו שמבחנו של אדם נבחן בעיקר במעשים הקטנים ובעיקר בשעות לא נוחות.

שימת הלב ומתן חשיבות לפרטים הקטנים נדרשת גם בספר דברים בפרשת עקב, ז', יב': "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם, ושמר ה' א-להיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך" רש"י מפרש: "אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון".

גם בחיי קהילה האמורה להיות מושתתת על אדני הערבות ההדדית והסולידריות, נדרשת האחריות והמחויבות של כול אחד מחברי הקהילה למילוי הפרט הקטן, כדי לעמוד במילוי המשימה הקולקטיבית של הכלל. מוכר הסיפור על חבית היין בבית הכנסת בשמחת תורה. על אותה עיירה שבה היו שתי קהילות בתי כנסת. אחת עשירה והשנייה עניה. קינאו אנשי הקהילה הענייה בעשירה, שבשמחת תורה מקיימת קידוש לכל חברי הקהילה. כשבקהילתם אין באפשרות בית הכנסת לאפשר קידוש. הנה בא איש חכם ומציע, להציב חבית בכניסה לבית הכנסת וכל אחד מחברי הקהילה במהלך השנה, יתחייב לשפוך לתוכה רק כוס אחת של יין ואם יעשו כך, הרי בשנה הבאה החבית תהא מלאה ביין ותוכל הקהילה לקיים קידוש עם שתיית יין כיד המלך. כל חברי הקהילה התלהבו מההצעה וקבלו על עצמם - כך לעשות. הנה בא אחד מחברי הקהילה למלא את מחויבותו ואומר לעצמו: "מה כבר יקרה אם אשפוך רק כוס מים לתוך החבית, הרי לא תהא לכך כל השפעה" וכך הוא עשה. חלפה לה השנה והגיע חג שמחת תורה וחברי הקהילה בצפייה דרוכה לחגוג בקידוש של יין. מגיעה שעת הקידוש

משרדי ההנהלה, הגן הטכנולוגי, בנין 1 כניסה ג' מלחה, ירושלים 96951 טל: 02-6490000 פקס: 02-6795040

אפוטרופסות - שקט נפשי וביטחון אישי

התאגיד הציבורי הגדול והוותיק בארץ לשירותי אפוטרופסות ללא מטרות רווח, שהוקם ע"י האפוטרופוס הכללי במשרד המשפטים, הפועל בשקיפות, בשותפות ובתדעית שירות.

www.apotropus.org

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

וחברי הקהילה מכבדים את חבר קהילתם שהציע הרעיון בשנה הקודמת, למלא את כוסו ראשון בקידוש היין. אך בפותחו את ידית החבית, מתמלאת כוסו, במים ולא ביינ.

הנה לנו דוגמא לכשל של אחריות חברי הקהילה למילוי משימה קטנה של כוס יין קטנה, למען כול חברי הקהילה. כאן שימת לב וקבלת אחריות לפרט הקטן, במקרה זה רק לקיחת אחריות על מילוי כוס יין אחת בלבד, היה משנה את כל תמונת חיי הקהילה בשמחת תורה. במקרה זה ניתן לומר שלא כמקובל: "שהשלם הוא קטן יותר ולא גדול יותר מסך כל חלקיו".

תסמונת "הראש הגדול" החיובי, בתשומת לב לפרטים הקטנים, מתרחשת גם במקרה של פך השמן בחנוכה, ידועה שאלתו המפורסמת של הבית יוסף- ר' יוסף קארו (1575-1488) - "אורח חיים" סימן תרע: "למה קבעו שמונה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחד ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות". כלומר, השמן בפך הקטן הספיק ליום אחד, אז לכאורה הנס היה רלוונטי לשבעה ימים ולא שמונה.

אחת התשובות לשאלתו של הבית יוסף, היא של ר' לוי יצחק מברדיצ'ב המוכר כסנוגורם של ישראל בספר **קדושת לוי**. הוא קושר זאת לנס יציאת מצרים שדרש שילוב של יד אלוקים וגם יד האדם. הרעיון טמון אפוא בכך שהחשמונאים ראו בכניסתם למקדש הטמא והמחולל, איזה פך שמן קטן ועלוב זרוק על הרצפה. **גדולתם הייתה בכך שהם האמינו בפך הקטן שיש בכוחו להשפיע ולתת הרבה יותר. עצם האמונה האחריות, המחויבות ותשומת הלב לפך קטן ושולי, שחולל את הנס של פך השמן שלזכרו אנו חוגגים שמונה ימים ולא שבעה בחנוכה.**

רעיון זה טמון גם בתיאוריה פורצת הדרך של **אלברט איינשטיין** $E=mc^2$ (אנרגיה שווה למכפלת המסה במהירות האור בריבוע). כלומר, כמות קטנה של אנרגיה, למשל אורניום יכולה להדליק את החשמל בכל המדינה. הנוסחה של איינשטיין הוצגה על גבי הבניין הגבוה בעולם בשנים 2004-2010 במרכז העסקים טאיפיי בטאיוואן לכבוד פתיחת שנת הפיזיקה העולמית בשנת 2005. היום אנו גם יודעים שנאנו טכנולוגיה, מה מסוגל רכיב קטן של ציפ קטן לחולל בחיינו.

פרשתנו הפותחת את ספר במדבר, המציגה כללי התנהגות סדר וארגון של חיי המדבר, **המשלבים את מדבר הישימון הפתוח הנעדר גבולות, אל מול הגבולות הברורים במשכן המדברי**, מלמדת אותנו שיעור מאלף במשמעות העמוקה הטמונה במחלוקת של שני החכמים. נראה לי כדרכה של תורה ויהדות, שיש לשלב בין התיזה לאנטי תיזה, של שתי הדעות החלוקות בתיאור אותה תמונת מציאות בעבודת הלויים במשכן. **הגישות השונות של רבי אלעזר בן פדת אל מול רבי שמואל בר נחמן, יכולות להשתלב לכדי סינתזה של אורח ואורך חיים. של "ראש גדול" חיובי ומועיל לתקן עולם ולהשפיע בדברים הגדולים ולהאמין בכוחנו לשנות ולהשפיע, כדברי הרב קוק, ב"אורות הקודש": "עלה למעלה עלה, כי כח עז לך. יש לך כנפי רוח, כנפי נשרים אבירים. אל תכחש בן, פן יכחשו לך. דרוש אותם וימצא לך מיד". אך גם של "ראש קטן" באופן חיובי ומועיל, במתן תשומת לב יתירה וקפדנית גם לפרטים הקטנים של החיים ולהימצא פעיל ותורם גם במרחב המשימות והעיסוקים האפורים והפחות יוקרתיים. שכן, מישהו צריך לעשות גם עבודות אלו, שכן, כל עבודה מכבדת את בעליה, האדם עושה את התפקיד ולא התפקיד עושה את האדם.**

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

